

Forundersøgelsesrapport MOE 01067 – Hornbæk Boldbaner

Af
Arkæolog
Mikkel Hedegaard
Borch

Museum Østjylland
Stemannsgade 2
DK-8900 Randers C
Tlf. 8712 2600
www.museumoj.dk

Matr.: 9i, 10s, 10m, 11h

Hornbæk Sogn
Sønderlyng Herred
Viborg Amt

Stednr. 131202-59

SLKS journalnummer:
20/03181

Indhold

Abstract	2
Undersøgelsens forhistorie	3
Administrative data	4
Topografi, terræn og undergrund	4
Målesystem	5
Udgravningsmetode	6
Undersøgelsens resultater	7
Dato og signatur	8
Anlægsliste	9
Anlægsbeskrivelse	10
Fundliste	14
Fundbeskrivelse	15
Tegningsliste	16
Fotoliste	17

Abstract

Forundersøgelse i forbindelse med byggemodning. Der blev ved forundersøgelsen gjort fund af forhistorisk karakter, som alle blev undersøgt inden for forundersøgelsens budget. De erkendte anlæg bestod fortrinsvist af gruber og stolpehuller, hvor sidstnævnte udgjorde dele af en konstruktion i form af et hus fra ældre jernalder.

Undersøgelsens forhistorie

I forbindelse med byggemodning ved Overvænget 25A, Over Hornbæk (sydvestlig del af lokalplan 620) kontaktede bygherre d. 17. februar 2020 Museum Østjylland, vedrørende udførelsen af en arkæologisk forundersøgelse af det berørte areal.

Figur 1: Kort over fortidsminder (markeret med blå) i den umiddelbare nærhed af det undersøgte område (markeret med rød).

Arealet er beliggende i et område, som generelt er rigt på fortidsminder. Særligt i denne forbindelse skal nævnes en stor vikingetidsgavplads Kjøllevej (-16) som er beliggende kun godt 400 m øst for det berørte areal. Ved udgravningen af gravpladsen blev der undersøgt i alt 112 grave, heraf 107 jordfæstegrave og 5 brandgrave. I samme område er der også registreret og undersøgt en gravhøj fra neolitikum (-10) samt spredte bebyggelsesspor fra perioden sen bronzealder – førromersk jernalder (-27) og fra vikingetid (-54). Umiddelbart nord og vest for arealet er der registreret spredte gruber, som kan dateres til bronzealder og jernalder (-55, -28, -29). Godt 500 meter mod syd er der registreret og undersøgt et større bebyggelsesområde fra perioden sen bronzealder – førromersk jernalder (-30, -41, -45) samt en overpløjet gravhøj og to urnegrave (-3). De omkringliggende registrerede fortidsminder indikerede, at der med stor sandsynlighed vil kunne være endnu uregistrerede fortidsminder på det berørte areal.

På baggrund af arealets placering i forhold til kendte fortidsminder samt de topografiske forhold (se afsnittet om *Topografi, terræn og undergrund*), anbefalede Museum Østjylland en arkæologisk forundersøgelse af arealet forud for anlægsarbejdet.

Administrative data

Instans	Navn/Adresse	Hjemmeside	Telefon
Museum	Museum Østjylland Stemannsgade 2, 8900 Randers	www.museumoj.dk	87122600
Bygherre	Randers Kommune Laksetorvet, 8900 Randers	www.randers.dk	89151515
Styrelse	Slots- og Kulturstyrelsen, Center for kulturarv Fejøgade 1, 2. sal, 4800 Nykøbing Falster	www.slks.dk	33954200
Entreprenør	Balle Entreprenørforretning Aps Søndervan 6A, 8444 Balle	www.balle- entreprenor.dk	86337401

Bygherre for projektet var Randers Kommune, med Johanne Krogh som kontaktperson.

Kontaktperson ved Slots- og Kulturstyrelsen var Mads Drevs Dyhrfjeld-Johnsen.

Den udgravningsansvarlige for den arkæologiske forundersøgelse var til at starte med museumsinspektør Liv Langberg, som har udarbejdet budgettet i forbindelse med feltarbejdet overtog museumsinspektør Benita Clemmensen, mens Arkæolog Mikkel Hedegaard Borch (MBH) fungerede som daglig udgravningsleder. Studentermedhjælper Nanna Rahbek deltog også i undersøgelsen.

Et budget på 141.086,00 kr. (eks. moms) blev sendt til godkendelse hos Slots- og Kulturstyrelsen d. d.23-03-2020. Styrelsen godkendte budgettet d. 27-03-2020, hvorefter det blev sendt til godkendelse hos bygherre, som godkendte det d. 15-06-2020.

Forundersøgelsen fandt sted d. 03-08-2020 – 07-08-2020.

Topografi, terræn og undergrund

Arealet er beliggende i den nordvestlige del af Over Hornbæk ved Randers. Topografisk er der tale om et højtliggende plateau, ca. 1.000 m nordvest for engområderne ved Randers Fjord. Arealet er udlagt som boldbaner, men har indtil for ganske få år siden været omkranset af marker mod nord, syd og vest. Nu er der imidlertid blevet bygget boliger umiddelbart nord for arealet.

Figur 2: Arealets topografisk placering

Undergrunden i det undersøgte område bestod fortrinsvist af gulbrunt leret sand, som gennem den senere tids tørke var meget udtørret og pga. terrænregulering ifm. etablering af boldbanerne flere steder ganske kompakt. Undergrunden var desuden væsentligt påvirket af dybdepløjning samt grubbespor.

Muldtykkelsen var overvejende 20-30 cm i tykkelsen. Flere steder observeredes et op til én meter tykt lerlag oven på det oprindelige muldlag. Dette regnes for at være lagt ifm. terrænreguleringen. På grusbanens vestlige del (matrikel 10m og 11h) var muldlaget flere steder fuldstændigt bortgravet.

Målesystem

Feltgrænser og anlæg blev opmålt med GPS (projektion: UTM32Euref89). Ved opmåling blev MapDigi anvendt. Måledata er efterfølgende blevet bearbejdet ved hjælp af MapInfo 17.0.

Alle data fra opmålingerne ligger på museets server under sagsnummer MOE 01067 Hornbæk Boldbaner.

Opmåler var Arkæolog Mikkel Hedegaard Borch.

Udgravningsmetode

Undersøgelsesområdet dækkede et samlet areal på ca. 43.000 m².

Der blev anlagt i alt 22 grøfter, orienteret nord-syd. Grøfterne havde en bredde på henholdsvis 2-4 meter og en indbyrdes afstand på henholdsvis 15-20 m (fra grøftmidte til grøftmidte). I fundtomme områder, hvor terrænreguleringen var meget markant, skiftedes der fra 4 meter grøfter til 2 meter grøfter.

Figur 3: Det undersøgte areal (markeret med hvid) med udgravningens grøfte (rød)

Fremkomne anlæg blev undersøgt ved snitning (med håndskovl/maskine) og, såfremt de anlæggene vurderedes som væsentlige for konteksten og tolkningen registreret ved fotografering, tegning og beskrivelse.

Der blev ved forundersøgelsen fundet flere lerkarskår. Disse er fotograferet og har fortløbende numre fra X1 – X5

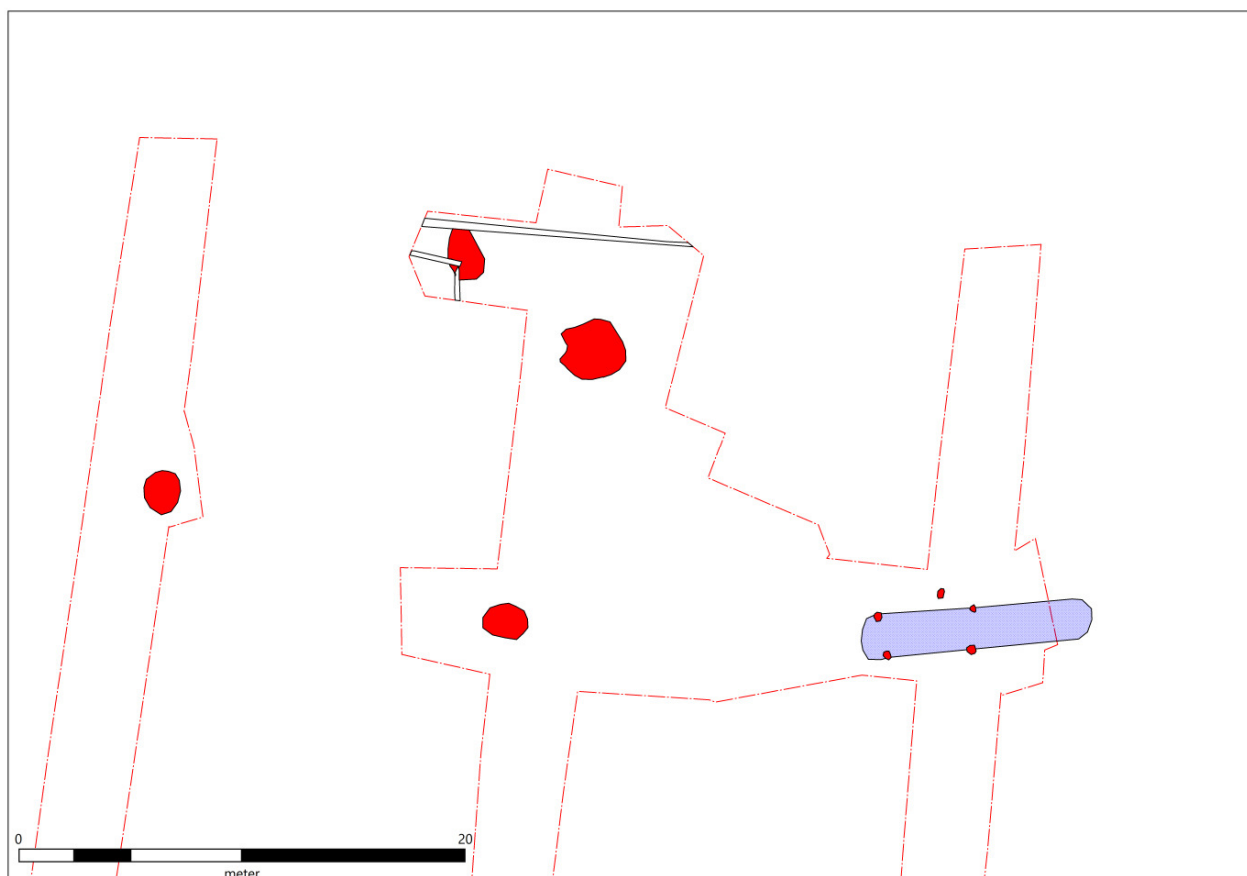
Alle billeder er digitale og har fortløbende nummer fra MOE01067-DP-0001 til MOE01067-DP-0009.

Alle data fra udgravningen er indtastet i MUD (Museernes Udgravningsdata).

Undersøgelsens resultater

Den arkæologiske forundersøgelse er afsluttet og det respektive areal er fra 18-08-2020 frigivet til bygherres videre anlægsarbejdet.

Der blev ved forundersøgelsen fundet anlæg af forhistorisk karakter. Anlæggene bestod fortrinsvist af spredte gruber hvoraf nogle vises på figur 4. Derudover erkendtes et treskibet langhus fra ældre førromersk jernalder. Huset kunne ikke fritlægges i sin fulde længde, da et større boldhegn var i vejen herfor og umiddelbart bag ved dette et levende hegn. Ved huset fandtes et nedgravet fint magret sortbrændt fragmenteret lerkar, som delvist vurderes bortgravet ved afrømningen. Dette kunne muligvis være et husoffer.

Figur 4: Plan over nogle af de gruber (markeret med rød), som fremkom ifm. undersøgelsen samt konstruktionen i form af et langhus (markeret med blå)

Det kan dermed bekræftes, at området omkring boldbanerne (sandsynligvis mod øst) rummer bebyggelse fra jernalderen.

Såfremt der i fremtiden skal foretages anlægsarbejde i nærheden vurderes det, at det i høj grad er relevant at undersøge bebyggelsens udbredelse. Dette vil særligt være relevant såfremt stålhegn/boldhegn og det

levende hegn øst for udgravningsgrænsen fjernes ved byggemodningen. Det vil yderligere være museets anbefaling at undersøge markerne vest for det undersøgte areal, da disse ikke er terrænregulerede.

Arealet er den 18. august 2020 frigivet til bygherres videre anlægsarbejde.

Dato og signatur

Randers den 20-08-2020

Arkæolog
Mikkel Hedegaard Borch

Stemannsgade 2
DK-8900 Randers C
Tlf. 8712 2600
www.museumoj.dk

Anlægsliste

Anlæg	Hovedgruppe	Undergruppe	Datering	Fase	Tegn.	Indgår i	Består af
Kampagne: 03-08-2020							
A1	Stolpehul	Tagstolpehul	Ældre Jernalder		T1	A25	
A2	Stolpehul	Tagstolpehul	Ældre Jernalder		T1	A25	
A3	Depot- /Offerfund	Husoffer	Ældre Jernalder		T1	A25	
A4	Stolpehul	Tagstolpehul	Ældre Jernalder		T1	A25	
A5	Stolpehul	Tagstolpehul	Ældre Jernalder		T1	A25	
A6	Stolpehul	Stolpehul	Oldtid		T2		
A7	Grube	Grube	Oldtid		T2		
A8	Grube	Grube	Oldtid		T1		
A9	Grube	Grube	Bronzealder		T1		
A10	Grube	Grube	Oldtid		T1		
A11	Grube	Grube	Oldtid		T1		
A12	Grube	Grube	Oldtid		T1		
A13	Grube	Grube	Oldtid		T1		
A14	Grube	Grube	Oldtid		T1		
A15	Recent forstyrrelse	Dræn	Udateret				
A16	Recent forstyrrelse	Dræn	Udateret				
A17	Naturfænomen	Lavning	Udateret				
A19	Recent forstyrrelse	Grubbespor	Udateret				
A20	Recent forstyrrelse	Grubbespor	Udateret				

A21	Recent forstyrrelse	Grubbespor	Udateret				
A22	Recent forstyrrelse	Dræn	Udateret				
A23	Recent forstyrrelse	Dræn	Udateret				
A24	Recent forstyrrelse	Dræn	Udateret				
A25	Bygning	3-skibet hus	Ældre Jernalder				A1, A2, A3, A4, A5

Anlægsbeskrivelse

A1

Stolpehul, Tagstolpehul, Ældre Jernalder

Dybde: 34 cm

Diameter: 40 cm

Fyldb beskrivelse:

- 1) Heterogen gråbrun leret sand med trækulsnistre og inklusioner af undergrund
- 2) Undergrund - gulbrunt sand

Tolkning: Tagbærende stolpe til hus A 25

Initialer: MHB 10-08-2020

Tegninger: T1

Indgår i: A25

Fund: X2: Sideskår, Jernalder

A2

Stolpehul, Tagstolpehul, Ældre Jernalder

Dybde: 46 cm

Diameter: 60 cm

Fyldb beskrivelse:

- 1) Heterogen gråbrun leret sand med trækulsnistre og inklusioner af undergrund
- 2) Undergrund - gulbrunt sand

Tolkning: Tagbærende stolpe til hus A 25

Initialer: MHB 10-08-2020

Tegninger: T1

Indgår i: A25

Fund: X3: Randskår, Førromersk Jernalder

A3

Depot-/Offerfund, Husoffer, Ældre Jernalder

Dybde: 13 cm

Diameter: 46 cm

Fyldbeskrivelse:

1) Heterogen gråbrun leret sand med trækulsnistre og inklusioner af undergrund

2) Undergrund - gulbrunt sand

Tolkning: Mulig husoffer i forbindelse med hus A 25

Initialer: MHB 10-08-2020

Tegninger: T1

Indgår i: A25

Fund: X5: Kar, helt - se beskrivelse, Førromersk Jernalder

A4

Stolpehul, Tagstolpehul, Ældre Jernalder

Dybde: 22 cm

Diameter: 40 cm

Fyldbeskrivelse:

1) Heterogen gråbrun leret sand med trækulsnistre og inklusioner af undergrund

2) Undergrund - gulbrunt sand

Tolkning: Tagbærende stolpe til hus A 25

Initialer: MHB 10-08-2020

Tegninger: T1

Indgår i: A25

A5

Stolpehul, Tagstolpehul, Ældre Jernalder

Dybde: 20 cm

Diameter: 30 cm

Fyldbeskrivelse:

1) Heterogen gråbrun leret sand med trækulsnistre og inklusioner af undergrund

2) Undergrund - gulbrunt sand

Tolkning: Tagbærende stolpe til hus A 25

Initialer: MHB 10-08-2020

Tegninger: T1

Indgår i: A25

Fund: X4: Randskår, Førromersk Jernalder

A6

Stolpehul, Stolpehul, Oldtid

Dybde: 14 cm

Diameter: 30 cm

Fyldbeskrivelse

1) Heterogen gråbrunt let leret sand

2) Undergrund - gulbrunt sand

Tolkning: Stolpehul

Initialer: MHB 10-08-2020

Tegninger: T2

A7**Grube, Grube, Oldtid**

Dybde: 34 cm

Diameter: 136 cm

Fyldbescrivelse

- 1) Homogen mørkebrunt let leret sand
- 2) Undergrund - gulbrunt sand

Tolkning: Grube

Initialer: MHB 10-08-2020

Tegninger: T2

A8**Grube, Grube, Oldtid**

Dybde: 88 cm

Diameter: 180 cm

Fyldbescrivelse:

- 1) Heterogen mørkebrunt let leret sand opblandet med undergrund
- 2) Heterogent gulbrunt ler opblandet med fyld 1
- 3) Undergrund - gulbrunt sand

Tolkning: Grube

Initialer: MHB 10-08-2020

Tegninger: T1

Foto: DP/7

A9**Grube, Grube, Bronzealder**

Dybde: 40 cm

Diameter: 240 cm

Fyldbescrivelse:

- 1) Homogent mørkebrunt let leret sand
- 2) Undergrund - gulbrunt sand

Tolkning: Grube, fund af rødbrændt groftmagret sideskår i profil. Gruben kan muligvis trækkes tilbage til bronzealderen, men ud fra kontekst er det sandsynligt at den stammer fra ældre jernalder

Initialer: MHB 10-08-2020

Tegninger: T1

Foto: DP/9

Fund: X1: Sideskår, Bronzealder-Jernalder

A10**Grube, Grube, Oldtid**

Dybde: 36 cm

Diameter: 270 cm

Fyldbescrivelse:

- 1) Heterogent mørkebrunt let leret sand
- 2) Undergrund - gulbrunt sand

Tolkning: Grube

Initialer: MHB 10-08-2020

Tegninger: T1
Foto: DP/8

A11

Grube, Grube, Oldtid

Dybde: 19 cm

Diameter: 190 cm

Fyldbeskrivelse:

- 1) Heterogent mørkebrunt let leret sand
- 2) Undergrund - gulbrunt sand

Tolkning: Grube

Initialer: MHB 10-08-2020

Tegninger: T1

A12

Grube, Grube, Oldtid

Dybde: 87 cm

Diameter: 210 cm

Fyldbeskrivelse:

- 1) Homogent mørkebrunt let leret sand
- 2) Homogent mørkebrunt let leret sand opblandet med undergrund
- 3) Undergrund - gulbrunt sand

Tolkning: Grube

Initialer: MHB 10-08-2020

Tegninger: T1

A13

Grube, Grube, Oldtid

Dybde: 33 cm

Diameter: 140 cm

Fyldbeskrivelse:

- 1) Heterogent mørkebrunt let leret sand opblandet med undergrund
- 2) Undergrund - gulbrunt sand

Tolkning: Grube

Initialer: MHB 10-08-2020

Tegninger: T1

A14

Grube, Grube, Oldtid

Dybde: 56 cm

Diameter: 159 cm

Fyldbeskrivelse:

- 1) Homogent mørkebrunt let leret sand
- 2) Homogent mørkebrunt let leret sand opblandet med undergrund
- 3) Undergrund - gulbrunt leret sand

Tolkning: Grube

Initialer: MHB 10-08-2020

Tegninger: T1

A25

Bygning, 3-skibet hus, Ældre Jernalder

Indledende beskrivelse: Øst-vest vendt tre-skibet langhus fra ældre førromersk jernalder. Ved forundersøgelsen erkendtes to stolpesæt, men yderligere sæt kan ligge mod øst.

Udgravningsmetode: Konstruktionen erkendtes ved fladeafgrøning med maskine. Herefter blev der foretaget udvidelser omkring huset i det omfang, det var muligt. Husets stolper snittedes med håndskovl og dokumenteredes ved tegning. Da flere af stolpehullerne indeholdte keramik blev disse tømt for yderligere fund.

Længde/sætafstand (målt fra stolpemidte til stolpemidte): 4,3 m

Bredde/sætbredde (målt fra stolpemidte til stolpemidte, vest mod øst): sæt 1: 1,74 m, sæt 2: 1,88 m.

Tagbærende konstruktion: Den tagbærende konstruktion var relativt ensartet de to sæt imellem, hvor det vestligste sæt havde en dybde på 20-22 cm og en diameter på 30-40 cm. Det østligste sæt havde en dybde på 34-46 cm og diameter på 40-60 cm. Afvigelsen i diameter regnes for at stamme fra en større sten, som blev hevet op ved afrømning.

Der erkendtes ikke interne eller eksterne elementer i konstruktionen, denne er således kun bevaret som en tagbærende konstruktion.

Tolkning: Konstruktionen tolkes til at være et tre-skibet langhus fra ældre førromersk jernalder. Dette tolkes ud fra keramikken fundet i konstruktionens stolpehuller. Det antages yderligere, at huset fortsætter mod øst uden for arealet indstillet til forundersøgelse.

Initialer MHB 05-08-2020

Består af: A1, A2, A3, A4, A5

Fundliste

Fund	Materiale	Genstand	Datering	Anlæg
Kampagne: 03-08-2020				
X1	Keramik / oldtid	Sideskår	Bronzealder- Jernalder	A9
X2	Keramik / oldtid	Sideskår	Jernalder	A1
X3	Keramik / oldtid	Randskår	Førromersk Jernalder	A2
X4	Keramik / oldtid	Randskår	Førromersk Jernalder	A5

X5	Keramik / oldtid	Kar, helt - se beskrivelse	Førromersk Jernalder	A3
----	------------------	----------------------------	----------------------	----

Fundbeskrivelse

X1

Keramik / oldtid, Sideskår, Bronzealder-Jernalder

Rødbændt groftmagret sideskår

Anlæg: A9

X2

Keramik / oldtid, Sideskår, Jernalder

Sortbændt, fintmagrede sideskår. Et stykke med halsknæk.

Anlæg: A1

X3

Keramik / oldtid, Randskår, Førromersk Jernalder

Randskår i hårdtbændt sort fint magret gods. Randen er afrundet og let udadsvejet.

Anlæg: A2

X4

Keramik / oldtid, Randskår, Førromersk Jernalder

Randskår i hårdtbændt sort fint magret gods. Randen er afrundet.

Anlæg: A5

X5

Keramik / oldtid, Kar, helt - se beskrivelse, Førromersk Jernalder

Fragmenteret kar, måske 50% bevaret. Konteksten blev delvist bortgravet ved muldafrømningen grundet en større sten, som lå i anlægget. Det formodes derfor at en væsentlig del af karret er blevet trukket op sammen med stenen.

Karret er overvejende sort gods med en medium magring. Enkelte steder er karret rødbændt, hvilket tyder på en ujævn brænding. Karrets rand er let afrundet og danner en munding, som er mindre i diameteren end selve karrets bug. Karret tolkes til at være fra Førromersk Jernalder.

Karret har dernæst været udsat for en sekundær brænding da det har mærker af sod og/eller madskorpe på indersiden og ydersiden. Det kan ikke bestemmes om den sekundære brænding skyldes almindelig dagligdags brug eller har baggrund i en rituel afbrænding. Karret tolkes som bevidst nedgravet i forbindelse med hus A25.

Anlæg: A3

Tegningsliste

Tegning	Målestok	Type	Anlæg	Fund	Beskrivelse	Dato	Tegner
Kampagne: 03-08-2020							
T1	1:20	Profiltegning	A1, A2, A3, A4, A5, A8, A9, A10, A11, A12, A13, A14			05-08-2020	Mikkel Hedegaard Borch
T2	1:20	Plantegning	A6, A7			05-08-2020	Mikkel Hedegaard Borch
T3	1:50	Plantegning				05-08-2020	Mikkel Hedegaard Borch

Fotoliste

Billede	Motiv	Beskrivelse	Anlæg	Fund	Filmtype	Dato	Fotograf
Kampagne: 03-08-2020							
DP/1	Arbejdsbillede				digitalt foto	10-08-2020	Mikkel Hedegaard Borch
DP/2	Arbejdsbillede				digitalt foto	10-08-2020	Mikkel Hedegaard Borch
DP/3	Profil af tracekant med synlig opfyld fra terrænregulering				digitalt foto	10-08-2020	Mikkel Hedegaard Borch
DP/4	Profil af tracekant med synlig opfyld fra terrænregulering				digitalt foto	10-08-2020	Mikkel Hedegaard Borch
DP/5	Profil af tracekant med synlig opfyld fra terrænregulering				digitalt foto	10-08-2020	Mikkel Hedegaard Borch
DP/6	Profil af tracekant med synlig opfyld fra terrænregulering				digitalt foto	10-08-2020	Mikkel Hedegaard Borch
DP/7	Profil af grube A8		A8		digitalt foto	10-08-2020	Mikkel Hedegaard Borch
DP/8	Profil af Grube A10		A10		digitalt foto	10-08-2020	Mikkel Hedegaard Borch
DP/9	Profil af Grube A9		A9		digitalt foto	10-08-2020	Mikkel Hedegaard Borch